

שיעור שלושה-עשר

חזקת הבתים

מראי מקומות: דף כט ע"א "אלא אמר רבא" וכו' — רשב"א, ריטב"א, רא"ש ונימוקי יוסף; רמב"ן לדף מב ע"א ד"ה אכלה האב שנה; רא"ש סימן לא; קצות החושן סימן ס"ק ב, ושער משפט, שם, ס"ק ג.

"חזקת הבתים והבורות והשיחין והמערות והשובכות והמרחצאות ובתי הדין ובית השלחין והעבדים וכל דבר שהוא עושה פירות תדיר — חזקתן שלש שנים מיום ליום" וכו'. לדין זה של חזקת שלוש שנים מביא רבא שלושה הסברים. ההסבר הראשון הוא ש"שתא קמייתא מחיל איניש, תרתי מחיל, תלת לא מחיל". ועל כך מקשה אביי: "אלא מעתה כי הדרא ארעא תיהדר לבר מפירי; אלמה אמר רב נחמן הדרא ארעא והדרי פירי?". ולכן מסביר רבא ש"שתא קמייתא לא קפיד איניש, תרתי לא קפיד, תלת קפיד". אך גם על הסבר זה מקשה אביי: "אלא מעתה כגון הני דבי בר אלישיב דקפדי אפילו אמאן דחליף אמיצרא דידהו הכי נמי דלאלתר הוי חזקה? וכי תימא הכי נמי, א"כ נתת דבריך לשעורין". ולכן מסביר רבא ש"שתא קמייתא מיזדהר איניש בשטריה, תרתי ותלת מיזדהר, טפי לא מיזדהר". והרמב"ן מבאר את הדברים בהמשך הפרק. הגמרא בהמשך הפרק אומרת: "אכלה האב שנה והבן שנתים, האב שנתים והבן שנה, האב שנה והבן שנה והלוקח שנה — הרי זו חזקה". ועל כך כותב הרמב"ן: "יש

מפרשים דוקא בבנו גדול, אבל קטן לאו בר מחויי ביה הוא, והילכך לאו בר חזקה הוא, דכיון דכי מחי לאו בר אזדהורי בשטרי הוא, איהו נמי לא מחי, וכי היכי דאיך תניא אכלה בפני הבן — בבנו גדול, הא נמי בבנו גדול, ואין אני מוחזק בטעם זה, דטעמא דחזקה לאו משום איזדהורי דידיה בלחוד, אלא כיון דהאי שתיק, רגלים לדבר, אלא שתוך שלש אמרינן ליה למחזיק אחוי שטרך, ולאחר שלש כיון דלא מזדהר בה טפי אתרע ליה האי טענה ואמרינן לא לחנם שתק, וקטן נמי לאו בר איזדהורי טפי הוא, והכי מוכחא סוגיא דריש פרקין כדאמרן. הרמב"ן מסביר שחזקת השלוש שנים נגרמת על ידי שתיקתו של המערער, שמוביחה שהקרקע אינה שייכת לו. אלא שבתוך שלוש שנים הוא יכול עדיין לטעון: "אחוי שטרך", ולאחר מכן אין הוא יכול לטעון זאת, מכיוון שהשטר אינו נשמר מעבר לשלוש שנים. וכך מסבירים גם תלמידי הרמב"ן: הרא"ה, הרשב"א והריטב"א.

אך בדברי האחרונים מוצאים אנו הסבר שונה לחזקה זו. ה"קצות" משיג על הרמב"ן וכותב: "א"כ תקשי הא דקי"ל בדלי ליה צנא דפירי לאלתר הוי חזקה, ואם טען: לפירות הורדתיו — נאמן, כדאיתא פ' חוה"ב (דף לה), ואילו גבי חזקה שלש שנים אפילו טען: לפירות הורדתיו — אינו נאמן, ואמרינן היה לו למחויי שירד לפירות, ואם אינו אלא משום שתיקה, רגלים לדבר שמכר, א"כ לא עדיפא מדלי ליה צנא דפירי דעושה מעשה ונאמן לומר: לפירות הורדתיו, ומכ"ש בשתיקה". ה"קצות" מתקשה למעשה בשאלה מדוע בחזקה רגילה יכול המערער לטעון בתוך שלוש שנים "אחוי שטרך", ואילו במקרה של "דלי ליה צנא דפירי" אין הוא יכול לטעון זאת? הרי אם הוא יכול לטעון "אחוי שטרך" גם במקרה שהחזקה מתבססת על שתיקתו של המערער, אם כן אין סיבה שהוא לא יוכל לטעון זאת גם ב"דלי ליה צנא דפירי". והוא מסביר כי "טעמא דחזקה משום תקנה, והיינו משום דראו חכמים דלא נזהרו העולם בשטרות יותר משלש, דסברי שלא יבא ערעור כלל, ותיקנו שיהיה נאמן אם לא ימחה המערער והפסיד

חזקת הבתים

על עצמו כשלא מיחה" וכו'. הוא מסביר שחזקת שלוש השנים אינה מעיקר הדיון, אלא מכוח תקנת חכמים שדאגו ללקוחות וקבעו שניתן לטעון "אחוי שטרך" רק עד שלוש שנים, ומכיוון שכן מובן שבמקרה של "דלי ליה צנא דפירי" התקנה אינה קיימת, שהרי שם גם בתוך השלוש שנים אין הוא יכול לטעון זאת.

ובעל ה"שער משפט" מקשה על שיטת הרמב"ן מתוך אותה הגמרא עצמה שמביא הרמב"ן כסיוע לשיטתו, ואומר: "מבואר בסימן קמו דהבא משום ירושה צריך האב לדור בו חד יומא והיורש ג' שנים, ולפי דבריהם קשה ממ"נ, דהא ע"כ מיירי שם שהיורש טוען שמא ולא בא לידו מאביו שטר קנין כלל, דאי טוען שהיה בידו שטר קנין ואבד הלא אין לך טענה גדולה מזו, דהא אף בבא מכח עכו"ם שאין לו חזקה מהני טענה זו שראה שטר אצלו ובכה"ג א"צ דר יום אחד כלל דנאמן במיגו שלקח בעצמו... אלא ודאי שהיורש טוען שלא ראה שום שטר, רק שירשה מאביו, וא"כ ממ"נ, אי מיחשב זאת ריעותא במה שלא מצא שטר קנין בעזבון אביו, א"כ מאי מהני שאכלה הבן ג' שנים? הא מ"מ איכא ריעותא במה שלא ראה שטר קנין בעזבון אביו, ומאי מהני החזקה? ואי אמרינן דזה לא מיחשב ריעותא, דגדול במילי דאבוה קטן הוא ואולי לא מצא הקנין, א"כ למה צריך שיאכל הבן ג' שנים? אף בבציר מג' שנים ליהוי חזקה כיוון שלמערער איכא ריעותא במאי דשתק ולהיורש ליכא ריעותא" וכו'. בעל ה"שער משפט" מקשה שממה נפשך: אם העובדה שהוא לא מצא את השטר היא ריעותא — מה מועילה חזקת השלוש שנים? הרי החזקה מועילה רק אם השטר היה קיים והוא נאבד. ואם זו אינה ריעותא, לשם מה יש צורך בכלל בחזקת השלוש שנים? הרי השתיקה של המערער מוכיחה כבר שהחצר שייכת למחזיק. ולכן הוא מסביר כ"קצות" "דעיקר טעמא דחזקה, תקנת חכמים היא, כיון דדרכן של בני אדם כיון שיושבים ג' שנים בשופי הם בוטחים ששוב לא יערער עליהם בעל השדה, ולא מזדהרי בשטרא, ואיכא בזה פסידא דלקוחות, לכך תקנו חז"ל דבג' שנים ליהוי חזקה ובעל השדה יצטרך למחות, ואי לא מחי איהו

שיעור שלושה-עשר

דאפסיד אנפשיה" וכו'. וה"קצות" ובעל ה"שער משפט" מוכיחים את דבריהם גם מלשון התוספות, הרא"ש וה"נימוקי יוסף" אשר נוקטים בלשון "תיקנו", אשר ממנה משמע שמדובר על תקנת חכמים.

ברם, מאידך גיסא, בעל ה"שער משפט" מביא הוכחה לשיטת הרמב"ן, וזאת מתוך דברי הרמ"א: "היה הגט חקוק על ידו של עבד ומוחזקים בעבד שהוא שלו והוא יוצא מתחת ידה והיא אומרת: בעדים נמסר לי, דהוי ספק מגורשת, דגודרות אין להם חזקה, ודוקא במקום שאין להם חזקה, אבל במקום שיש להם חזקה כגון לאחר ג' שנים – מגורשת". שכן, אם חזקת השלוש שנים לא הייתה אלא מדרבנן, לא היה מובן כיצד היא מגורשת? הרי אין זה טוב יותר מאשר סימנים שאינם מועילים בגט. ואם כן רואים אנו שהרמ"א פוסק כדעת הרמב"ן.

ולכאורה ניתן להסביר שגם המחלוקת בין היש אומרים לרמב"ן, אשר הובאה בתחילת דברי הרמב"ן, לגבי חזקת קטן, קשורה למחלוקת זו שבין הרמב"ן ל"קצות". שכן ניתן להסביר שהטעם של דברי היש אומרים, הסוברים שבקטן אין חזקה, הוא שחזקה היא תקנת חכמים, והתקנה היא רק בקטן ולא בגדול. ואילו הרמב"ן הולך לשיטתו, לפיה החזקה היא מעיקר הדין, ולכן אין בה הברל בין קטן לגדול. ומכיוון שהשו"ע פוסק גם במחלוקת זו כדעת הרמב"ן, הרי יש בכך ראיה נוספת לכך שההלכה היא כשיטת הרמב"ן, שהחזקה היא מדאורייתא.

וכמו כן ניתן להוכיח שההלכה היא כשיטת הרמב"ן גם מתוך דינו של רבנו יונה. רבנו יונה כותב "שאפילו נודע לזה בודאי שלא שמע המחזיק על המחאה, כגון שהעידו עדי המחאה שלא הגידו לשום אדם, אפ"ה לא הויא חזקתו חזקה, דמצי טעין מערער: לא הוזקקתי לטרוח למחות בפניו כדי שיזהר בשטרו, לפי שהיה לו לסמוך על מה שדרך בני אדם להגיד זה את זה", וכפי שהובאו דבריו ב"נימוקי יוסף".

חזקת הבתים

ולכאורה דין זה יובן רק אם נאמר שהחזקה היא מדאורייתא, משום שתיקתו של המערער, שכן אז ניתן יהיה להבין שכאן אין לו חזקה משום שהמערער לא שתק. אולם אם נסביר שהחזקה היא תקנה מדרבנן לטובת הלקוחות, לא יובן מדוע פה לא תהיה חזקה? הרי במקרה הזה המחזיק לא שמע את המחאה, ויש צורך לתקן לו תקנה מדרבנן כדי שלא יפסיד את חלקו. ומתוך כך שהדין הזה של רבנו יונה נפסק בשו"ע, ניתן להסיק שההלכה היא כרמב"ן, וחזקת שלוש שנים היא חזקה דאורייתא. ומכיוון שאת הדין הזה מביא ה"נימוקי יוסף", ניתן להסיק שגם ה"נימוקי יוסף" פוסק כרמב"ן, וזאת על אף שהוא נוקט בלשון "תיקנו חכמים".

ובדברי הרא"ש מצינו מחלוקת ראשונים נוספת. הרא"ש כותב: "ויראה הא דקאמר מחאה בפני שנים, היינו לאפוקי ממ"ד שלשה, דלא חיישינן לגילויי מילתא כשמיחה שלא בפניו, אבל אם מיחה בפניו אף בלא עדים, והוא מודה במחאה, לא הוי חזקה, דתרי לסהדותא בעינן והרי הוא מודה, ודלא כמ"ש הרמב"ן דאפילו אם מיחה בפניו ובפני עד אחד לא הוי מחאה משום מיגו, וליתא, דלא שייך להזכיר כאן מיגו, דהיה לו ליוזר בשטרו כיון דידע שזה מיחה" וכו'. לדעת הרמב"ן מחאה בפניו, שלא בעדים, אינה מחאה, והמחזיק נשאר מוחזק בקרקע מכיוון שיש לו מגו שיכל לומר שהמערער לא מיחה כלל. ואילו לדעת הרא"ש זו היא מחאה, מכיוון שהמחזיק היה צריך לשמור על שטרו, והוא לא יכול לטעון שהוא לא ידע שיש ערעור. ועל שיטת הרא"ש הקשה רבי עקיבא איגר: כיצד מחאה כזאת מועילה? הרי כפי שהגמרא בכתובות אומרת שהאומר "שרה זו של אביך היתה וקנתיה ממנו" נאמן, משום ש"הפה שאסר הוא הפה שהתיר", כך גם פה המחזיק צריך להיות נאמן משום ש"הפה שאסר הוא הפה שהתיר". ולכאורה ניתן להסביר שמחלוקתם של הרמב"ן והרא"ש תלויה במחלוקת שבין הרמב"ן ל"קצות". לדעת הרמב"ן שייכת השדה מעיקר הדין למחזיק, אלא שבתוך שלוש שנים הוא צריך לשמור על שטרו, ואם הוא לא שמר – זו ריעותא, אך אם יש לו

מגו זה מבטל את הריעותא. ואילו הרא"ש סובר כ"קצות" שהשדה שייכת מעיקר הדין למערער, אלא שחכמים תיקנו שלאחר שלוש שנים יהיה המחזיק נאמן לומר שהשדה שייכת לו גם ללא שטר, משום שאדם אינו נזהר לשמור על שטרו יותר משלוש שנים. אולם במקרה שלנו לא שייכת התקנה הזאת, שהרי המחזיק ידע שהיה ערעור, והוא היה צריך לשמור על שטרו גם לאחר השלוש שנים, ולכן חוזר הדין הראשוני שהשדה שייכת למערער. כל מה שאומרת הגמרא בכתובות, שהמחזיק נאמן, אינו אלא כאשר המחזיק הוא שגילה לנו שיש מרא קמא, ולכן אנו אומרים ש"הפה שאסר הוא הפה שהתיר". אולם אצלנו אנו ידענו על קיומו של המערער גם ללא דברי המחזיק, ומכיוון שהוא מודה שהוא ידע על הערעור — הוא אינו נאמן בלא שטר, גם אם יש לו מגו. אך למעשה אין הכרח לומר שהמחלוקת הזאת תלויה במחלוקת שבין הרמב"ן ל"קצות". ניתן גם להסביר שהרמב"ן סובר שזו אינה מחאה מכיוון שלדעתו מחאה תלויה ברצונו הטוב של הגזלן אינה מחאה כלל, שהרי כפי שהגזלן גזל את השדה, כך הוא יבחיש גם את המחאה. ואילו הרא"ש סובר שאף על פי שזו אינה מחאה, אולם מכל מקום על ידי דברי המערער הללו נודע למחזיק שמערערים על זכותו בקרקע, והוא היה צריך לשמור על שטרו, ואם הוא לא שמר — זו היא ראייה שאין השדה שייכת לו.

והנה, ה"קצות" ובעל ה"שער משפט" הוכיחו את שיטתם, שמדובר על תקנת חכמים, מתוך לשון התוספות, הרא"ש וה"נימוקי יוסף", המדברים על "תקנה". אולם למעשה אין בכך כל הוכחה, שהרי גם הרמב"ן עצמו נוקט בלשון זו בשלושה מקומות. והסבר הדבר הוא שאף על פי שעצם החזקה היא מדאורייתא, אולם שיעור הזמן של שלוש שנים הוא ודאי מכוח תקנת חכמים, שאם לא כן לא היה מובן מדוע נקבע דווקא שיעור זמן זה. כך מוכח מתוך דברי הראשונים בסוגיתנו. על דברי הגמרא: "וכי תימא הכי נמי, א"כ נתת דבריך לשיעורין", מקשה הרשב"א: "תמיהא לי, אדרבא, מהאי טעמא ה"ל

חוקת הבתים

לרבא למימר דאפילו דבר אלישיב לא נחזיק עליהו בבציר, משום דכל מדת חכמים כך הוא שמתקנין על הדרך הרב ודרך הכלל ולא על דרך הפרט, בארבעים סאה הוא טובל — מים שכל גופו של אדם טובל בהן, בארבעים סאה חסר קורטוב אינו טובל ואפילו קטן שכל גופו טובל בעשרים סאה, אלא שיש אחרת כיוצא בזה בפ"ק דקידושין: אי הכי בנתייה דר' ינאי דלא מקנאין נפשייהו בתרקבא דדינריי, ומסיים: "וצריך לי עיון". הרשב"א מקשה מדוע אין הגמרא אומרת שחוקת שלוש השנים נקבעת על פי הקפדתם של רוב בני האדם, כפי שזה בכל תקנות חז"ל? ונשאר בצריך עיון. ואילו לגבי תירוצו השלישי של רבא הוא כותב: "דהאי טעמא דתלת מזדהר, טפי לא מזדהר, לאו כהלכתא בלא טעמא נקטינן ליה, אלא בטעמא תליא, והוא משום דכיון דרובן של בני אדם מקפידין באכילת פירות של ג' שנים, וכדאיך טעמא דרבא, ובפחות מכאן לא קפדי, אף לוקח זה חושש ונזהר בראיותיו כל שלש, דמימר אמר: שמא יבא היום או מחר ויערער עלי, אבל לאחר שראה זה שותק כל ג', בוטח שלא יערער עוד ושוב אינו נזהר בשטר" וכו', ואם כן הוא מסביר שהגמרא מתבססת על העובדה שרוב בני האדם מקפידים בתוך שלוש שנים. ולכאורה דבריו נסתרים על ידי דחיית התירוץ השני של רבא, שכן אם ההתבססות היא על כך שרוב בני האדם מקפידים בתוך שלוש שנים, ניתן לתרץ את התירוץ השני של רבא ואין צורך להגיע לתירוץ השלישי. ונראה להסביר שיש הבדל בין שני התירוצים. בתירוץ הראשון מדובר שהחזקה נקבעת על פי הקפדתו של המערער, וממילא מובן שכלפי כל אדם צריכה להיות חזקה אחרת, לפי הקפדתו הוא, וכך הוא גם לגבי בנותיו של רבי ינאי. אולם בתירוץ השני מדובר שהחזקה נקבעת על פי ההיזהרות של האדם בשטרו, והאדם נזהר בשטרו לפי השיעור שרוב בני האדם מקפידים, ולא לפי השיעור שאדם מסוים מקפיד, שהרי הוא לא יודע מי יערער, ולכן ניתן ללכת לפי הרוב. אם כן רואים אנו שיש הבדל מהותי בין שני התירוצים. בתירוץ הראשון מדובר על אומדנא לגבי כל אדם בנפרד, ואילו בתירוץ השני מדובר על שיעור קבוע לכולם. והשיעור הזה והאי

שיעור שלושה-עשר

צריך להיקבע על ידי חכמים, שהרי הם המוסמכים לקבוע מהו השיעור שמקפידים בו רוב בני האדם. ואף לשיטת הריטב"א שחולק על הרשב"א ואינו מזכיר שהשיעור נקבע על ידי רוב, מכל מקום אי אפשר לפסוק פה על פי סברות ואומדנות, ויש צורך בקביעה של חכמים מה הוא השיעור של החזקה, וזו היא ה"תקנה" שעליה מדברים הרמב"ן והראשונים. ולפי זה מובן שאין סתירה בין "תקנת חכמים" שעליה מדבר ה"נימוקי יוסף" לבין דינו של רבנו יונה שהוא מביא, שהרי בשני הדינים הוא הולך לשיטת הרמב"ן. ואם כן נמצאנו למדים שאין בדברי הראשונים הוכחה לשיטת ה"קצות" ובעל ה"שער משפט", ולכן פוסק השו"ע הלכה כרמב"ן.

אלא שה"קצות" הקשה על דברי הרמב"ן ואמר, שאם החזקה היא מדאורייתא, והצורך בשלוש שנים הוא רק משום הריעותא של השטר, לא מובן מדוע במקרה של "דלי ליה צנא דפירי" אין אומרים שבתוך שלוש שנים יש ריעותא של שטר? אולם לכאורה אין כל קושי בדבר, שכן המקרה של "דלי ליה צנא דפירי" שונה באופן מהותי מהמקרה שלנו. אצלנו מדובר שהמחזיק שתק, ואילו שם מדובר שהמחזיק עשה פעולה המראה על שייכותם של הפירות למערער. הגמרא בכתובות אומרת שכאשר אשה אומרת "טמאה אני" – היא שויא אנפשה חתיכה דאיסורא, והדין הזה קיים לא רק כאשר האשה אומרת זאת, אלא גם כאשר היא לובשת בגדי נידות ומראה על ידי כך שהיא טמאה, מכיוון שהפעולה הזאת היא כדיבור. ואם כן רואים אנו שישנן פעולות המתפרשות כדיבור, וכך הוא גם במקרה של "דלי ליה צנא דפירי", שבו עצם עשיית המעשה היא כהודאה, ועל מקרים כאלו לא דיבר הרמב"ן.

והנה, לאחר שהביא בעל ה"שער משפט" את ההוכחה שלו לשיטת הרמב"ן מהדין של גט החקוק על ידו של עבד, הוא דוחה זאת ואומר: "אך יש לדחות מתרי טעמי, חדא די"ל דכיון דתקנו חז"ל חזקת ג' שנים דבהכי הוי חזקה, אף מדאורייתא הוי חזקה מעלייתא, דכיון דהניח

בידו הקרקע או העבד ג' שנים בודאי מכרו לו דה"ל למחויי שלא יחזיק בו. ועוד י"ל כמ"ש הרא"ש בב"מ... במוצא גט אשה בשוק והיא אומרת שממנה נפל ונתגרשה בו ונותנת סימנים, דמהימנין לה אף שהבעל מכחישה, אף דסימנים דרבנן, מ"מ כיון שהיא אומרת: גרשתני, והסמנים מסייעים לה, מהימנין לה, יע"ש, וא"כ ה"נ י"ל כן לענין חזקת ג' שנים שאינו אלא מדרבנן, מ"מ מהימנין לה לומר שנתגרשה, כיון דחזקת ג' שנים מסייע לה, ולכאורה דבריו אינם מובנים. בדחייתו הראשונה הוא כותב שניתן לומר שלאחר שחכמים תיקנו את חזקת השלוש שנים, החזקה מועילה גם לדינים דאורייתא. ולכאורה דבריו אינם מובנים, שהרי אם מדאורייתא זה לא מועיל, כיצד זה יכול להועיל לאחר שחכמים תיקנו זאת? אמנם לגבי ממון ניתן לומר ש"הפקר בית דין הפקר", אולם לגבי נאמנות — לא מובן כיצד אדם שאינו נאמן מדאורייתא, יוכל להיות נאמן לאחר שחכמים תיקנו את חזקתם? הרי מדאורייתא הוא אינו נאמן. וגם אם נאמר שהוא נאמן, יהיה קשה: הרי חזקת השלוש שנים מועילה רק לאחר שעברו שלוש השנים של החזקה, ורק אז אנו אומרים שהנכס שייך למחזיק בו, ולא קודם לכן. ואילו בגט אנו צריכים לדעת שהגט היה שייך לאשה בשעת מסירתו, ולא לאחר השלוש שנים, שכן חלות הגירושין הייתה בשעת מסירת הגט. ואם כי לשיטת הרמב"ן ניתן לומר שהחזקה מועילה גם למפרע, מכיוון שלדעתו הנכס היה שייך למחזיק כבר מעיקרא, והחזקה נועדה רק לבטל את הריעותא של השטר, אולם לשיטת ה"קצות" אי אפשר לומר זאת, שהרי לדעתו הנכס היה שייך מעיקרא למערער, והחזקה היא תקנה דרבנן שקובעת שלאחר שלוש שנים יהיה הנכס שייך למחזיק, ואם כן רק לאחר שלוש שנות החזקה נהפך העבד להיות שייך לאשה, ואין כאן גירושין. ואף דחייתו השנייה של בעל ה"שער משפט" אינה מובנת. בדחייתו השנייה כותב בעל ה"שער משפט" שכפי שהאשה נאמנת לקבל את גיטה האבוד על ידי נתינת סימנים, על אף שסימנים הם מדרבנן, כך היא נאמנת לומר שהיא קיבלה את העבד שכתוב בו הגט על ידי חזקת שלוש שנים, על אף שחזקה זו היא מדרבנן. ולכאורה גם

פה ניתן לומר שאלו הם שני דינים שונים. בדין של הגט האבוד אין אנו דנים אם נתינת הגט הייתה בכשרות, אלא אם הגט שייך עכשיו לאשה או לא, ולכך עוזרים הסימנים על אף שהם מדרבנן, ואילו בדין שלנו אנו דנים אם עצם נתינת הגט הייתה בכשרות או לא, וחזקת השלוש שנים שחלה רק לאחר שלושת השנים אינה מועילה לשעת נתינת הגט.

ואף את קושיתו של בעל ה"שער משפט" מחזקת קטן ניתן לתרץ. בעל ה"שער משפט" יצא מנקודת הנחה שהקטן לא ראה את השטר, שאם לא כן היינו מאמינים לו, והקשה שממה נפשך: אם העובדה שהקטן לא ראה שטר היא ריעותא, חזקת שלוש השנים לא תועיל פה, שהרי החזקה מועילה רק אם השטר היה קיים ונאבד. ואם זו אינה ריעותא — הרי אין צורך בחזקת השלוש שנים כלל, ושתיקתו של המערער מוכיחה כבר שהחצר שייכת למחזיק. ולכאורה היה ניתן לתרץ ולומר שהעובדה שהקטן לא ראה את השטר אינה מהווה ריעותא, ואף על פי כן יש צורך בחזקת שלוש שנים, ושתיקתו של המערער אינה מוכיחה שהחצר שייכת למחזיק, מכיוון שלאחר שחז"ל תיקנו את חזקת השלוש שנים, המערער יכול לומר שהוא לא ערער עד לסוף השלוש שנים מכיוון שהוא היה סבור שיש לו עדיין פנאי לערער, ולכן עד סוף השלוש שנים אין שתיקתו של המערער מוכיחה דבר. אולם מלשון הרמב"ן לא נראה כן. בסיום דבריו כותב הרמב"ן: "ומיהו בתוך שלש שנים לא מהניא ליה לקטן למימר לא אזדהר בשטריה, דא"כ מי שאין לו דעת הרויח, לא מצינו אותו אלא מפסיד". ואם בתוך השלוש שנים שתיקתו של המערער לא הייתה מוכיחה דבר, מכיוון שהוא היה יכול לומר שהוא היה סבור שיש לו עדיין פנאי לערער, לא היה הרמב"ן צריך להגיע לסברה "דא"כ מי שאין לו דעת הרויח", אלא הוא היה יכול לענות בפשטות שגם בקטן אין החזקה מועילה עד לאחר השלוש שנים מהטעם שאמרנו. ולכן נראה לתרץ את קושית בעל ה"שער משפט" בדרך אחרת. בעל ה"שער משפט" יוצא מנקודת הנחה שהקטן לא ראה את השטר, שאם לא כן היינו מאמינים לו כפי

חזקת הבתים

שאנו מאמינים למי שבא מכוח עכו"ם. אולם לכאורה אין דבריו מוכרחים. לכאורה ניתן לומר שיש הבדל בין שטר מקוים לבין שטר שאינו מקוים, וכל הדין שאנו מאמינים למי שבא מכוח עכו"ם אינו אמור אלא בשטר מקוים, אולם בשטר שאינו מקוים אין אנו מאמינים לו, ובשטר כזה צריך האדם להיזהר שלוש שנים, ובו שייכת חזקת השלוש שנים. ולפי זה ניתן להסביר שהגמרא אצלנו דיברה על מקרה שהקטן טוען שהוא ראה אצל אביו שטר שאינו מקוים, ולכן אנו מצריכים לגביו חזקת שלוש שנים.